

УЗ БРОКОВУ ГОДИШЊИЦУ

(Реч на трибини Филозофског факултета у Нишу Олаф Брок и српски дијалекти, Ниш 6. новембра 2023)

Модерна историја српског народа, мерена од Првог српског устанка 1804. године, нешто мало је дужа од два века, а у томе времену српска дијалектологија као језичка наука бележи трајање свога првог века. На почетку те историје стоји знаменито дело норвешког слависте Олафа Брока *Дијалекти најјужније Србије*,¹ прва монографија о српским говорима од Враћа до Пирота. Судићи по квалитету ове студије, о чему су се изјашњавали највећи наши дијалектолози А. Белић и Павле Ивић, **значај овога дела је несумњив**, те аутору следи и свако признање, **нарочито за смелост и научну утемељеност** једног задатка да се упусти и систем дијалекта о којем је пре њега толико мало било познато. Нарочито се истиче његова способност за опис гласовног система, чему најпре претходи перцепција гласова, па тек онда њихова класификација и понашање у контексту.

Иако по овом делу Броку припада **историјско (хронолошко) првенство** у дијалектологији јужне и југоисточне Србије, не можемо побећи од неких сазнања које овде желимо поновити.

Како проф. Ивић каже, одајући Броку свако признање: „Његова је зла судбина хтела да дело убрзо буде скоро у свему превазиђено појавом магистралне студије Александра Белића.”² Мисли се, наравно, на Белићеве *Дијалекте источне и јужне Србије* који су се ауторски састављали управо у години кад је Брок своје дело објавио. То је тај други моменат. Ради се о следећем: и да није било Брока, наше говоре је већи обилазио и проучавао, па и припремао своју расправу за штампу, први човек наше језичке науке Александар Белић који ће оставити досад најпотпуније дело о њима у нашој науци. О томе имамо и Белићеву изјаву: „Када је већ знатан део овога рада био спремљен за штампање, изашла је књига Олафа Броча [...]” И даље: „...“

¹ Broch Olaf: *Die Dialekte des südlichsten Serbiens*, der Balkancommission Linguistische Abtheilung, III, Wien 1903.

² Павле Ивић: Дијалектолошка проучавања говора призренско-тимочке зоне; у *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката* (Зборник са научног скупа у Нишкој Бањи 1828), Филозофски факултет у Нишу, Институт за српски језик САНУ у Београду и Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, НИШ 1994; стр. 57–58.

нисам се нигде користио ни материјалом ни погледима Броховим.³ Разуме се, он то дело неће заобићи, већ ће га већ у другом броју Српског дијалектолошког зборника (Београд, 1911. године) нашироко (на цигло сто страна) коментарисати.

Трећи моменат, као једно пријатно али сетно сазнање. Брокову књигу објавила је Царска академија наука у Бечу, 1903, Белићеву Српска краљевска академија у Београду, 1905. Према ауторима, делима и издавачима, могли бисмо закључити да се ради о времену када су наша дијалектолошка изучавања српских говора имала свој сјајан почетак.

Од тога времена, много је шта истражено и у области граматике, лексике, ономастике, мање у историји наших говора, али се није смањила обавеза данашњих и будућих генерација да своје говоре помно проучавају, чувају и уче, стално имајући на уму колико су наша сазнања век после година које свечано спомињемо у светлу дела наших чувених претходника, а шта је оно што је захваљујући протоку времена, савременијој методологији и савршењој техници, од њиховог времена, и њихове науке другачије, било зато што је ново, било зато што нам је сада са споменутих разлога познатије.

То би на неки начин био и смисао ове трибине, као и оне која ће, надамо се бити уприличена поводом Александра Белића и његових *Дијалеката источе и јужне Србије*.

*

Драгим студентима, и осталим учесницима ове трибине, топло препоручујемо да се упознају са радовима научног скупа о Брок (Ниш, 14. новембра 2003), на којем су учествовали и професори са нашег факултета: проф. Слободан Реметић, и проф. Јордана Марковић. Биће ми драго да у томе подухвату прочитају и мој рад *Олаф Брок и српска дијалектологија*. Материјали са скупа објављени су у Зборнику радова, Центра за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Ниш 2009, стр. 83–144.

Закључна реч

Поштовани колеге,

учесници трибине *Олаф Брок и српски дијалекти*,

Ми који смо у служби науке о српском језику, захвали смо сваком напору да се наш језик, књижевни и народни свестрано проучи, што се и чини ево више од 120 година. У томе су учествовали многи од оних који су у овој сали, али још и више они који су радили пре нас, и свима смо захвални за труд, за знање, за судбину наше науке о народним говорима, за њене резултате које бисмо морали најпре упознати да бисмо могли поћи даље.

³ Александар Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије*; Српски дијалектолошки зборник, књига прва, Српска краљевска академија, Београд 1905, стр. ХСІ.

Посебну захвалност дугујемо странцима, који су оставили и тако значајна дела као што су *Торлачка акцентуација* (Ronel Aleksander), *Говори Ниша и околних села* (Pol-Luj Toma), *Атлас Ч-Ц зоне* (Aleksandar Sobolev), и више других научника из више словенских и несловенских земаља, а на сами почетак стао је норвешки слависта Олаф Брок коме је наша трибина и посвећена.

Пријатна ми је дужност да пренесем уверење, које није само моје, да су ти људи објективно, с пажњом па и с љубављу прилазили нашем језику и преко њега нашем народу. Непријатна ми је, међутим, помисао да има и гледања која одричу припадност неких наших говора нашем језику, и то чак и у наше време.

Задатак нам је да труд других поштујемо и славимо, да своје умне и физичке снаге, па и кадровске и финансијске, улажемо у даље проучавање наших говора, подједнако кроз њихову историју и кроз њихов савремени развој.

С том напоменом ми и вама захваљујем на присуству и учешћу на трибини и очекујемо нова сазнања која би нам пристигла ако се свако од нас потруди било на научном, било на просветном, било на медијском послу.

Дужност нам је да на сличан или комплекснији начин обележимо и годишњиву Белићевих *Дијалеката источне и јужне Србије*, за што је већ време за план и припреме.

Срећан нам будући рад.